

Artikel in het blad 'Burgemeester' (december 2021) van het Genootschap van Burgemeesters:

Burgerberaad Zeist: inwoners bezuinigen 1,7 miljoen vanuit dromen over goed leven in Zeist

Koos Janssen, burgemeester van Zeist, vond het best spannend om een miljoenenbezuiniging over te laten aan een burgerberaad van 150 aselect gekozen Zeistenaren. Het leverde maar liefst 62 voorstellen op, die niet alleen leiden tot 1,7 miljoen euro bezuiniging, maar ook een grote maatschappelijke opbrengst hebben.

Terugkijkend is Janssen trots. Toch heeft hij er ook wakker van gelegen, bekent hij. Niet alleen omdat het nogal wat voeten in de aarde had om een dergelijk burgerberaad te organiseren door de eigen ambtelijke organisatie, maar ook om het volledige vertrouwen te geven aan 150 onbekende inwoners om een miljoenenbezuiniging te realiseren. Waarom de Zeister politiek er dan toch voor gekozen heeft? „Eindeloze nieuwsgierigheid,” zegt Janssen stellig. „Nieuwsgierigheid naar de inzichten, ervaring en kennis van de inwoners. Van Zeist in de volle breedte en pluriformiteit. Én vanwege de traditie dat we dit graag doen.”

Democratische vernieuwing

Terug naar de zomer van 2020. Het bestuur van Zeist, dat zijn huishoudboekje al lange tijd op orde heeft, ziet een dreigend miljoenentekort voor de aankomende jaren, onder meer vanwege de flink stijgende zorgkosten en de kosten rondom de coronacrisis. Het miljoenentekort loopt op tot 8,3 miljoen per jaar, op een begroting van 170 miljoen.

Omdat Zeist al langer een koers vaart van democratische vernieuwing, komen het college en de raad met het idee om een burgerberaad van 150 inwoners in te zetten om ideeën aan te dragen voor de bezuinigingsopgave. Voor de begroting 2021-2024 is er te weinig tijd om dit te organiseren. Daarom voert de raad alvast bezuinigingen door van 5,5 miljoen euro, die de samenleving relatief weinig 'pijn' doen. Om het resterende gat te dichten voor de begroting 2022-2025, wordt direct alles in gang gezet om een burgerberaad te starten.

Hij vervolgt: „Het idee voor dit burgerberaad hebben we goed doorgepraat met elkaar, zodat iedereen zich er comfortabel bij voelt. De raad heeft het eerste woord en het laatste woord. Zij moet uiteindelijk tot een besluit komen op basis van alles wat er is. Daartussen kun je allerlei mensen inschakelen, als aanvulling op het democratisch functioneren. Inwoners zijn de hoofdrolspelers in de democratie. Daar doe je het voor.”

Aanpak

In november 2020 wordt een aselecte groep van 6.500 inwoners van boven de 18 uit de bevolkingsadministratie uitgenodigd. „In de regel neemt 3 tot 4 procent de uitnodiging aan. Er reageerden nu 935 inwoners. Dat is ongekend veel: 15 procent,” vertelt Janssen enthousiast. „Inwoners voelden zich aangesproken door de persoonlijke brief die ze ontvingen.” Om van 935 naar 150 inwoners te komen, wordt er in het bijzijn van een notaris een gewogen loting gedaan. Op die manier worden inwoners van verschillende leeftijden, geslacht en opleidingsniveaus uit alle kernen van Zeist geselecteerd, om een goede afspiegeling van de Zeister samenleving te krijgen.

Deze groep van 150 inwoners vormen samen het burgerberaad, ook wel de Inwoners Advies Commissie (IAC) genoemd. In januari van dit jaar wordt de IAC geïnstalleerd, waarna ze in zes themagroepen met elkaar in gesprek gaan over hun wensen binnen de thema's bestuur en financiën, activiteit en gezondheid, zorg en ondersteuning, wonen en duurzaamheid, veiligheid en mobiliteit, en meedoen en onderwijs.

Proces

„De groepen werden vanuit de gemeente begeleid door 30 medewerkers, zonder enige inhoudelijke bemoeienis,” benadrukt Janssen. „Omdat alle bijeenkomsten vanwege corona digitaal waren, zijn alle leden – de oudste is bijna 90 – geholpen met hun digitale vaardigheden. Dat ging helemaal goed,” vertelt hij. „Onze medewerkers, die dit begeleidden, konden zichzelf aanmelden. Ze vonden het leuk om eens met een ander thema bezig te zijn. Voor hen was het ook een ontdekkingsreis.”

Janssen vertelt openhartig dat het burgerberaad voor hem spannend was. „Ik heb wel eens gedacht: grijpen we niet te hoog? Is het niet teveel voor onze eigen medewerkers? En voor onze inwoners? Voor alle betrokkenen was het een veeleisend traject; het resultaat is een kroon op dat werk.

De raad heeft er unaniem mee ingestemd en was bereid om het anders te doen, met voorwaarden die vooraf helder waren. Die voorwaarden zijn dat niemand uitgesloten wordt, dat kwetsbare mensen worden ontzien en dat de voorstellen niet ten koste gaan van duurzaamheid. Aan deze voorwaarden zijn de voorstellen getoetst.”

Dilemma's

Het bijzondere van deze aanpak is dat inwoners zich buigen over de bezuinigingsopgave, zonder enig belang, behalve hun woongenot in Zeist. Janssen: „In de democratie heb je allemaal spelers: inwoners, maatschappelijke organisaties, medewerkers van de gemeente, de raad, B&W. Het zijn geen concurrenten van elkaar, maar collega's van elkaar. Ze moeten elkaar respecteren in hun rol. Democratie is ontmoeting en gesprek. Een burgerberaad is ontmoeting en gesprek. Je moet weten wát er gedacht wordt en waaróm het gedacht wordt. Welke maatschappelijke behoefte erachter zit.”

„Dat is ook spannend: je gaat mensen vragen die je niet kent,” vervolgt hij. „Dat is best een dilemma. Geef je vertrouwen en ruimte aan mensen die je niet kent, waar normaliter andere mensen zich over buigen? De raad mag geen tekort gedaan worden. Maatschappelijke

organisaties kunnen denken: zitten ze niet van mijn maaltijd te snoepen? Iedereen moet zijn rol kunnen spelen. Daarom noemden we het hele proces ook 'Samen in Balans'. De IAC kwam met een advies en aan het eind moet de raad kijken of iedereen gezien en gehoord is." De maatschappelijke organisaties zijn meegenomen in het proces. „Alle stukken waren transparant,” laat Janssen weten. „En inwoners en maatschappelijke organisaties konden op bepaalde momenten inspreken. Uiteindelijk hadden ze weinig commentaar.”

Janssen noemt een ander dilemma: „Wil je alles van tevoren weten? Of: onderweg dingen oplossen als er heibel is? We hebben gekozen voor onderweg dingen oplossen, mocht dat nodig zijn. Daar hebben we een commissie voor in het leven geroepen. Het bestaan is al voldoende geweest om er geen gebruik van te hoeven maken.”

Opbrengst

Eind maart kwam de IAC met 62 voorstellen. Janssen: „Als B&W zijn we gaan kijken of ze voldoen aan de voorwaarden van de raad en hebben we commentaar gegeven. Sommige voorstellen kosten geld. Daarvoor konden we geen groen licht geven. We hebben het in twee rondes gedaan. Sommige voorstellen zijn zo ingewikkeld. Daar hadden we meer tijd voor nodig.”

Hij vervolgt: „Twee derde van de voorstellen kosten geen geld, maar brengen wel inhoud en budget op. Gezamenlijk 1,7 miljoen. Een voorbeeld: maak participatie goedkoper door het digitaal te organiseren. Een geheel digitaal proces kán. Dat hebben we met dit burgerberaad wel ervaren. Daarnaast leveren de voorstellen een half miljoen op aan verlaging van de afvalstoffenheffing. Door bijvoorbeeld het gratis ophalen van grofvuil af te schaffen gaat de afvalstoffenheffing voor de inwoners omlaag. Ook heeft de IAC de discussie over de OZB aangezwengeld. Die verhogen, levert 1 miljoen op, náást de 1,7 miljoen aan besparingen. Dan zijn er nog een aantal voorstellen met een maatschappelijke opbrengst. Die zijn echt de moeite waard om over na te denken. Zoals betere vindbaarheid van de loketten in het sociaal domein.”

Begin met dromen

Dat er voorstellen bij zitten die vooral een maatschappelijke opbrengst hebben, heeft alles te maken met het startpunt van de bezuinigingsopgave. „Wil je over balans in de begroting nadenken, dan moet je niet in de boekhouding neuzen,” zegt Janssen. „Mensen is gevraagd te beginnen met dromen. Dromen over een goed leven in Zeist. Na het dromen komt denken. En na het denken komt het formuleren van een voorstel. Het heeft ertoe geleid dat sommige voorstellen meer een idealistisch karakter hebben: bijvoorbeeld vergroening van het stedelijk gebied. Deze voorstellen behandelen we in het voorjaar in de raad.”

Hij is er trots op dat het burgerberaad met zoveel waardevolle voorstellen is gekomen, vanuit het startpunt van dromen. „We hebben in Zeist eerder de bezuinigingsdialoog gedaan. Dan zitten mensen met een belang aan tafel. Die moeten tot een oplossing komen. Het is de vraag of het ware verlangen dan aan bod komt,” stelt Janssen. „Het burgerberaad is juist vanuit dit verlangen aan de gang gegaan. Belangen behartigen is iets anders dan verlangen concretiseren. Als ik belangenbehartigers uitnodig, krijg ik een ander gesprek dan met

iemand die het verlangen moet concretiseren. Als belangenbehartigers daarna alsnog aan bod komen, geef je die wel ruimte.”

Verfrissend

Achteraf concludeert Janssen dat het burgerberaad voor de miljoenenbezuiniging enorm verfrissend is. „Het is leuk als je inwoners in het gemeentelijk werk betrekt en vertrouwen en ruimte biedt, zonder sturing. Voor de politiek en voor B&W was dat soms best moeilijk. Ik heb in die maanden dat de IAC aan de slag was, geen enkel voorstel gezien. Door het op deze manier te doen, worden we veel wijzer. Het is wat anders dan ‘ons kent ons’. Alle vanzelfsprekendheden moeten verdiend worden. Dat is heel verfrissend. Bestuurders en professionals hebben de neiging om te zeggen dat het niet kan of dat het anders zou moeten. Dat was verboden. Dat zet aan tot ontwikkelen.”

Hij merkt op dat het belangrijk is om een balans te vinden tussen ontspannen dromen en concrete voorstellen. „Soms was dat een gevecht vanwege de tijdsdruk. De inwoners hebben het vooral als inspirerend ervaren en vinden het leuk dat ze de gemeente goed hebben leren kennen. Het plezier in participatie en onderling begrip is ontzettend van belang. Wij noemen dat procesgeluk. Dat staat los van het resultaat, wat inhoudsgeluk is. Dit procesgeluk doet er ook toe. Het burgerberaad in deze vorm, rond dit brede onderwerp, is uniek in Nederland. Dat is best bijzonder. En het is hopelijk een inspiratie voor anderen.”

Landelijke aandacht

Janssen ondervindt dat er voor het Zeister burgerberaad veel aandacht is. „Er wordt een documentaire over gemaakt. Er is iemand afgestudeerd op dit onderwerp. We komen voor in het programma Democratie in Actie. Het ministerie, dat op werkbezoek is geweest, gebruikt dit als één van de casussen voor een onderzoek naar mengvormen in democratie. Ik heb een presentatie gegeven bij het Nederlands Genootschap van Burgemeesters. Al die velden vinden het interessant.”

„Je doet het niet in een handomdraai. Maar het is wel te doen. Door het brede draagvlak en de goede voorbereiding hebben we het gered. Als de raad verdeeld was geweest of als de ambtelijke medewerkers het móesten doen, had het niet gewerkt.”